

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Варнавська Л. І.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглядаються дидактичні можливості синтезатора, як інструментарію вдосконалення технології формування гармонічного та тембродинамічного слуху майбутнього вчителя музики; розкривається зміст методу монтажу, як способу творчої діяльності в умовах впровадження новітніх технологій.

Ключові слова: синтезатор, виконавська майстерність, імпровізація.

Аннотация. Варнавская Л. И. "Дидактические условия внедрения компьютерных технологий в профессиональную подготовку будущего учителя музыки". В статье рассматриваются дидактические возможности синтезатора как инструмента усовершенствования технологии формирования гармонического и тембродинамического слуха будущего учителя музыки; раскрывается содержание метода монтажа, как способа творческой деятельности в условиях внедрения новейших технологий.

Ключевые слова: синтезатор, исполнительское мастерство, импровизация.

Annotation. Varnavskaya L. I. "Didactic conditions of introduction of computer technologies into vocational training of prospective teacher of music". This article is examining didactic resources of synthesizer as a tool of formation of harmonic and timbre dynamic hearing of prospective teacher of music; the essence of assembling method as the mean of creative activity in conditions of latest technologies implementation is also revealed.

Keywords: synthesizer, carrying out trade, improvisation.

Постановка проблеми. Інтеграція України у європейський та світовий освітній простір, необхідність приєднатися до Болонського процесу прискорює узгодження напрямів і принципів реформування вітчизняної освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства.

У 1989 році Рада Європи на основі документів ЮНЕСКО схвалила "Резолюцію з медіа освіти і нових технологій", якою визнано, що навчання за допомогою нових технологій має розпочинатися якомога раніше і тривати весь період навчання в школі.

Згідно до закону України "Про загальну середню освіту", опираючись на положення Концепції загальної середньої освіти, яка спрямована на реалізацію Національної доктрини розвитку освіти в Україні, і, враховуючи сучасні культуротворчі процеси в країні

предмети мистецької освіти розглядаються як універсальний засіб розвитку творчих здібностей молоді, її естетичних потреб та інтересів.

В нових умовах інформаційного суспільства відбувається переосмислення ролі та задач освіти, в якій бачать стан майбутнього України, розвиток освіти стає пріоритетом державної політики, а пріоритетним напрямком цього розвитку є впровадження сучасних інформаційних технологій – новітніх досягнень науки і техніки.

Останнім часом, у зв'язку із збільшенням кількості користувачів комп'ютерів та електронних пристроїв, збільшується роль комп'ютерної техніки у підвищенні інтелектуального рівня студентської молоді. Випускник після закінчення педагогічного університету опиняється в середовищі, у якому вже розвинута інформаційна культура, бо, майже в кожній загальноосвітній школі (на прикладі нашого міста) існує комп'ютерний клас, де уроки проводяться за поновленою методикою і учні з зацікавленістю сприймають нововведення, підіймається інтерес до учбового процесу, до оволодіння новими знаннями. Водночас домінує масова інформаційна культура дуже низької якості. Виникає необхідність у запровадженні нових форм та методів створення змісту матеріалу, який відповідав би сучасним науковим вимогам до виховання особистості та формуванню духовних цінностей. Відтак, зростає роль комп'ютерних технологій в школі, і нам потрібно постійно встановлювати безперервні ланки в навчанні між школою та вищим навчальним закладом.

Студенти, які виходять на педагогічну практику в загальноосвітню школу, стикаються з тим, що учні вже в середніх класах розуміються в комп'ютерній техніці та електронних пристроях більше, ніж вони. І студенти факультету мистецтв все частіше виявляють інтерес до оволодіння комп'ютерними технологіями. Їх цікавлять методики організації занять на уроках музики за допомогою електронних пристроїв та комп'ютера, про що свідчать відповіді на питання про те, які б предмети і методики вони хотіли би вивчати.

Виникають протиріччя: а) між накопиченням теоретичних знань та підходів до впровадження комп'ютерних технологій з точки зору загально-дидактичних рівнів навчання і відсутністю системи знань, методів, форм щодо способів впровадження цих знань; б) формування

вмінь і навичок учнів на рівні окремих дидактичних методик на основі взаємодії мистецтв, необхідністю введення комп'ютерних технологій в програми музики загальноосвітньої школи й відсутністю дидактичного матеріалу, які б виконували компенсуючу функцію у процесі викладання в загальноосвітніх школах дисциплін художньо-освітнього циклу. Останнє складає *суть* обраної нами проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом в педагогічній теорії і практиці йде активний пошук шляхів удосконалення методів і форм навчання, проводяться інтенсивні дослідження з питань запровадження в навчальний процес засобів комп'ютерно-орієнтованих систем навчання, що відображається у дослідженнях і публікаціях відомих вчених І. Красильнікова, Л. Масол, О. Пехоти. В цих працях розкриваються питання щодо методів, способів, прийомів, якими повинен оволодіти користувач комп'ютерів чи електронних пристроїв, надаються зразки завдань, які забезпечують умови для реалізації особистості в конкретно-предметній діяльності. Інтенсивно ведуться роботи в області змісту, музичної освіти. Посилення тенденції принципу варіативності у навчанні та вихованні призводить до появи нових програм з музики для загальноосвітніх шкіл. У вітчизняній педагогіці продовжують нарощувати тенденції впровадження принципу варіативності не тільки в змісті виховання дітей, але й в області форм та методів музичної діяльності.

Питання запровадження нових інформаційних технологій висвітлюються в публікаціях О. Пехоти, яка досліджує дидактичні проблеми і перспективи використання нових освітніх технологій у вищих навчальних закладах.

М. Фіцула виявляє такі напрями використання комп'ютерних засобів:

- комп'ютер як об'єкт навчання;
- комп'ютер як засіб навчання;
- комп'ютер як складова частина управління учбовим процесом;
- комп'ютер як елемент методики наукових досягнень [9].

Н. Волкова з'ясовує, що інформаційна культура визначає зміст думок, поведінку і характер практичної діяльності людей. Вона

виводить три основних аспекти, які притаманні інформаційному суспільству: технічний, програмний, комунікаційний. Інформаційна культура вбирає в себе знання з тих наук, що сприяють її розвитку (а саме, знання нових інформаційних технологій і уміння їх застосовувати), висуває вимоги до самовизначення людини [2, с. 60-66].

Т. Рейзенкінд, розкриваючи роль комп'ютерних технологій у професійній підготовці вчителя музики, наголошує на тому, що застосування комп'ютерів, яке присутнє у всіх галузях науки, недостатньо охоплює дисципліни естетично-художнього циклу, не визначені можливості застосування комп'ютерних підручників та посібників, завдань на тренінг інтелекту, вправ з формування готовності студентів до творчої діяльності [5, с. 56-58].

У царині музичної педагогіки проблемами використання комп'ютерних технологій та електронних пристроїв займається І. Ядова, яка в учбовому посібнику "Граєм по слуху" надає дитячі пісні з мультфільмів та кінофільмів з використанням треків на комп'ютері та потним додатком для розвитку навичок у дітей гри по слуху [11].

Особливості роботи з електронними пристроями відбиті у працях І. Красильнікова, який розглядає питання аранжування дитячих творів для музичних синтезаторів.

Посібники вищезазначених науковців виконують додаткову функцію: вони розкривають загальні питання метру, ритму, звукорежисерського редагування [3], надають зразки програм з "Основ електронної комп'ютерної музики" [4].

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури, нами виокремлений власний ракурс дослідження, суть якого полягає у адаптації загально-дидактичних положень в окремі предметні технології викладання з професійної підготовки вчителя музики. Це дозволило нам визначитися у **меті** дослідження: *визначення змісту процедурних у формуванні синтетичних знань, умінь та навичок студентів факультету мистецтв за фахом "Вчитель музики"*.

Результати досліджень. З метою формування синтетичних знань, умінь та навичок учителя музики в нашому дослідженні використовувались та адаптувались основні компоненти класифікаційних характеристик "Технології майстерень" та

“Комп’ютерних технологій”, що потребувало визначення ключових понять: “технологія”, “технологія навчання”, “педагогічна технологія”.

Ми виходили з того, що *технологія* може розглядатись як “сукупність прийомів, які застосовуються в будь-якій справі, майстерності, мистецтві”; *технологія навчання* є складова процесуальна частина дидактичної системи, а під *педагогічними технологіями* розуміють сукупність засобів і методів педагогічного процесу.

На нашу думку, в умовах професійної підготовки майбутнього вчителя, під педагогічною технологією навчання слід розуміти сукупність методів, прийомів, принципів, методологічною основою якої є інтеграція знань з музичної педагогіки, загальної педагогіки, основ теорії інформаційних технологій.

Таким чином, ми зберігаємо науковий підхід до педагогічних технологій, який дозволяє нам розробляти цілі, зміст та методи навчання, проектувати педагогічні процеси; ми знаходимося у руслі технологічного аспекту, коли здійснюється описання процесу оволодіння електронними пристроями та алгоритму формування ключових понять з музичної педагогіки; нами також використані педагогічні технології на процесуально-діяльному рівні, коли функціонують всі особистісні підходи до навчання, інструментальні (дидактичні можливості синтезатора), загальнометодологічні педагогічні заходи.

На основі розроблених Г. Селевко структур ми визначили для себе класифікацію педагогічних технологій. По рівню застосування: загальнодидактичні (сукупність цілей, змісту і методів навчання) + окремі предметні (сукупність методів та засобів для втілення певного змісту навчання в межах одного предмету)[7].

У нашому дослідженні загальнодидактичний рівень упровадження технологій навчання базувався на таких дидактичних можливостях комп’ютерного навчання:

– індивідуальне навчання, що зумовлене розбудовою основ особистісно-діяльнісного підходу в умовах визначення особливостей пізнавальних процесів (сприйняття, мислення, пам’ять);

– проблемне навчання, у якому учень виступає як самостійний суб’єкт у пошуку чогось нового, оригінального;

– формування готовності особистості до творчої діяльності, що передбачає виокремлення механізмів ефективного впливу на організацію пізнавальних процесів та умов розвитку фантазії, вмінь поєднувати інтелектуальні та образні конструкти [7].

Частково-предметний рівень технологій включав такий складовий конструкт, як формування гармонійного слуху в класах музичного інструменту, що передбачало усвідомлення основних закономірностей гармонії, формування умінь слухової орієнтації у багатоголосці гармонічного складу, особистісно відтворювати багатоголосся, конструювати на музичному інструменті багатоелементну акордову вертикаль, коли реалізується процес формування понять щодо ладових функцій акордів; методів сприйняття особливого звучання вертикалі.

Дидактичними основами формування гармонійного слуху є принцип повторювання, що дозволяє забезпечити педагогічний вплив на формування уявлень [10]. Це сприяє закріпленню у слухової свідомості особистості акордових формул.

Вчені психологи та фізіологи обґрунтовують цей фактор утворенням внутрішніх неусвідомлених зв'язків. Засвоєння певного обсягу слухових уявлень студентами підвищує ефективність формування умінь орієнтуватися в гармонійному просторі, а кількісні показники поступово трансформуються у якісні. Водночас це забезпечує вплив на знання законів тональностей та інтервалів.

У цьому зв'язку комп'ютерні технології, зокрема у нашому випадку – електронні пристрої, виконують компенсуючу функцію і дозволяють використовувати метод монтажу. Під методом монтажу можна розуміти такий спосіб діяльності, який передбачає включення асоціативних механізмів, в основу яких покладений зв'язок, котрий базується на поєднанні почуттів, думок, образів. Умовою такого поєднання є організація взаємодії складових конструктів художнього образу (гармонія, мелодія, стиль, жанр, ритм), операційні дії з якими стимулюють створення власного художнього образу. Якщо у процесі оволодіння виконавськими вміннями студент створює конкретну гармонію і потім оперує цим конструктом у процесі виконавської діяльності, то в процесі музикування на електронному пристрої (синтезаторі), майбутній вчитель музики використовує узагальнення:

оперує вже готовими гармонічними функціями, окремими конструктами музичної партитури і, на основі власного монтажу, створює нові варіанти аранжування (у нашому випадку шкільної пісні). Це сприяє формуванню умінь щодо конкретно-предметної діяльності на уроках музики в умовах впровадження новітніх технологій, коли накопичується емоційно-образний досвід і формуються уміння впізнавати гармонічні функції на слух у звучанні різних інструментів. При цьому ми вчимо підбирати гармонічні функції і варіювати окремими елементами партитури для створення того чи іншого варіанту аранжування.

Методологічними засадами впровадження таких технологій на основі методу монтажу є положення: – про аглютинацію, що передбачає наявність у свідомості людини механізму “перетворення образів свідомості на рівні уяви” [8, с. 12] і в основу якої покладені такі прийоми мисленої діяльності як синтез та комбінування; – про ампліфікацію, котра враховує “фактор посилення виразності у процесі виконання творчих завдань за рахунок накопичення віртуальних метафор, чому сприяють комп’ютерні засоби навчання” [8, с. 39]; – про психологічні механізми творчості: інтуїція (усвідомлення суті понять поза підготовки); інсайт – раптове усвідомлення суті ситуації, завдяки чому досягається рішення завдання; асоціації, за допомогою яких виокремлюються зв’язки між явищами та формується новий образ. Наприклад, варіювання гармонічними функціями здійснюється на основі внутрішнього передбачення звучання внаслідок варіювання функціями, запрограмованими синтезатором.

Повертаючись до частково-методичних рівнів застосування технологій навчання з метою вивчення основ аранжування пісень шкільного репертуару, доцільно також зупинитися на формуванні тембро-динамічного слуху, внутрішнього слуху (музично-слухові уявлення), музичного ритму як емоційно-виразної, образно-сміислової категорії.

В основу технологій формування тембрального слуху традиційними засобами покладені такі дидактичні вимоги: 1) потрібна установка на доцільність постійного вслуховування у різноманітні відтінки музичного звуку; 2) слово педагога, асоціації, метафори є

засобом формування тембро-динамічного слуху; 3) використовується метод деталізованого виокремлення тембро-динамічних градацій музичного твору, який передбачає спосіб діяльності на основі використання різноманітних відтінків та концентрації уваги за допомогою включення механізмів слухового самоконтролю.

Синхронно з традиційними методами навчання щодо формування тембро-динамічного слуху нами запроваджувались нетрадиційні лекційні заняття з використанням синтезатора, коли студенти доповнювали свій емоційний досвід завдяки методу впізнавання тембрів різних інструментів, закладених в програму електронного пристрою YAMAHA PSR-350; надавалися творчі завдання на оперування окремими дидактичними конструктами, запрограмованими в синтезаторі (аналізувалася дискета з записом різних тембральних голосів); у взаємодію були включені такі опорні поняття, як тембр, тембральне забарвлення, словесні образи, музичні образи. Нами використовувалися методи діагностування здатності студентів до сприйняття різноманітних варіантів тембрального забарвлення різних інструментів: струнних, духових, клавішних, ударних; виконувалися творчі вправи на пошук гармонічних функцій та певних варіантів тембрально-динамічних відтінків. Паралельно на кожному лекційному та практичному занятті здійснювалося знайомство з синтезатором.

На *практичному занятті* “Дидактичні можливості синтезатора у формуванні тембрального слуху і музично-художніх уявлень студентів”, метою якого є ознайомлення з тембральним забарвленням різних голосів інструментів, закладених виробниками в синтезатор YAMAHA PSR-350 та формування умінь розрізняти ці тембри і розвивати навички оперувати ними при аранжуванні дитячої шкільної пісні, було обрано *обладнання*: синтезатор, дискета з записами різних тембрів, нотний матеріал. *План заняття* полягав у діагностуванні сформованості рівня студентів щодо визначення тембрального забарвлення тих чи інших голосів інструментів на електронному пристрої; обговоренні тембрального окрасу різних груп інструментів (струнних, духових, клавішних); виконанні вправ на пошук оптимальних тембральних звучань та співзвучностей для аранжування “Пісні Лисички” з опери М. Лисенка “Коза-дереза”.

Хід заняття передбачав продовження знайомства з синтезатором для розвитку тембрально-слухових навичок та розвитку музично-художніх уявлень. Для діагностування рівня студентів щодо визначення тембрального забарвлення тих чи інших голосів інструментів пропонувалась дискета з записом уривків музичних творів у виконанні різних інструментів на синтезаторі, після чого за допомогою основного меню синтезатора VOICE ми змінювали голос інструмента, виконуючого заданий уривок, потім надавали завдання визначити назву зміненого голосу та його сполучення з іншими інструментами. Обговорення виконаної мелодії давало студентам можливість усвідомлювати доцільність використання певного тембру до певної музики. Наприклад, "Політ джмеля" композитора Римського-Корсакова не може виконати труба чи тромбон, а для "Пісні Лисички" з опери М. Лисенка "коза-дереза" більш підходить виконання струнною групою, або іншими, які імітують легкий біг Лисички. Створюючи аранжування цієї шкільної пісні, студенти виконували вправи на пошук оптимальних співзвучностей різних інструментів: а) для початку було дано завдання знайти такий тембр на синтезаторі, який би відповідав образу Лисички і міг бути обраний для створення основи всього аранжування. Із запропонованих інструментів студенти обрали струнні, за допомогою яких виконувався прийом піцикато; б) до обраної основи музичного твору ми додали інші групи інструментів і надали завдання дібрати такі, які б гармонували у співзвучності з басовим голосом (основою) та не перечили образу Лисички; в) після виконання попередніх завдань було розпочато пошук голосу, в якому б відображалась мелодія та не порушувалася єдність вже обраних тембрів; г) для прикраси вже обраних та записаних в пам'ять синтезатора тембрів студентами було виконано завдання щодо підбору ударних інструментів та інших звуків, імітуючи голоси природи. На практичному занятті нами також використовувалось колективне обговорення завдань, які надавали змогу скоригувати їх подальше ускладнення.

Проведений нами експеримент дозволив встановити зріст пізнавальної активності студентів, підвищення ефективності формування навичок до самостійної роботи, вдосконалення умінь оперувати гармонічними функціями та тембро-динамічними відтінками

у процесі виконавської діяльності та аранжуванні пісень шкільного репертуару з паралельним формуванням навичок користувача синтезатора. Це дозволило зробити такі **висновки**:

1). Підвищення якості професійної підготовки вчителя музики у класах музичного інструменту зумовлено змістом організації дидактичних умов у контексті оволодіння новітніми технологіями, де фактором впливу є асоціативна модель формування знань, умінь, навичок майбутнього вчителя музики.

2). Дидактичні умови професійної підготовки майбутнього вчителя музики передбачають подвійне педагогічне стимулювання синтетичних знань, умінь, навичок, які є результатом інтеграції знань користувача комп'ютера чи електронних пристроїв у мистецтвознавчі поняття, виконавські уміння та професійні навички вчителя музики.

3) Формування синтетичних знань, умінь, навичок потребує виокремлення дидактичних можливостей комп'ютера або електронних пристроїв, суть яких полягає у забезпеченні педагогічних впливів щодо оволодіння методами монтажу та узагальнення в процесі конкретно-предметної діяльності.

Подальша перспектива полягає у розробці та обґрунтуванні дидактичних основ впровадження комп'ютерних технологій у контексті специфіки професійної підготовки вчителя музики.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр Академія, 2001. – 576 с.
2. Волкова Н. В. Інформаційна культура особистості в умовах інформатизації суспільства // Педагогіка вищої та середньої школи. Збірка наукових праць № 11. – 2005. – С. 60-66.
3. Красильников И. Работа со школьниками на основе программ-аранжировщиков для музыкальных синтезаторов // Музыка в школе № 2. – 2003. – С. 51-59.
4. Жданов А. Ю. Норильский опыт // Музыка в школе № 3. – 2003. – С. 59-62.
5. Рейзенкінд Т. Комп'ютерне навчання в професійній підготовці вчителя музики // Рідна школа. – № 2. – 2003. – С. 56-58.
6. Романець В. А. Психологія творчості. Навч. посібник. 2-ге вид., доп. – К.: Либідь, 2001. – С. 6-16.
7. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
8. Степанов С. С. Популярная психологическая энциклопедия: – М.: Изд. Эксмо, 2005. – 672 с.

9. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Вид. центр “Академія”. – 2000. – 544с.
10. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано: Учеб. Пособие для студентов пед. институтов по спец. № 2119 “музыка и пение”. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.
11. Ядова И. В. Играем по слуху. Учебное пособие. – М.: Издатель Смолин К. О., 2004. – 56 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Вікторова М. В.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті обґрунтовується значущість педагогічної спрямованості як важливої складової професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: педагогічна діяльність, професійно-педагогічна спрямованість, навчально-виховний процес.

Аннотация. Викторова М. В. Формирование профессиональной направленности будущего учителя во время организации учебного процесса в педагогическом университете. В статье обосновывается значимость педагогической направленности как важнейшей составляющей профессионально-педагогической подготовки будущих педагогов.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, профессионально-педагогическая направленность, учебно-воспитательный процесс.

Annotation. Viktorova M. V. Formation of a professional orientation of the future teacher during the organization of educational process at pedagogical university. The article deals with significance of pedagogical focus as an important component of future teachers' professional and pedagogical training.

Keywords: pedagogical activity, professional-pedagogical orientation, teaching and educational process.

Постановка проблеми. Успішність педагогічної діяльності залежить від професійної спрямованості особистості. Під спрямованістю особистості ми розуміємо динамічну систему активних вибіркових відношень. За думкою К. К. Платонова, спрямованість – це одна з якостей особистості, яке може виявлятися в різних формах – бажання, інтересу, ідеалу, світогляду. Н. В. Кузьміна розглядає професійно-педагогічну спрямованість як важливу рису особистості вчителя, яка сприяє формуванню суспільної активності вчителя, є провідним фактором самоосвіти та самовиховання. Робота виконана у